

1 ביולי 2012

לכבוד

ח"כ אורלי לוי אבקסיס
יו"ר הוועדה לזכויות הילד

הכנסת
שלום רב,

הנדון: דיון בנושא זכויות קטינים במעצר ובמאסר

ראשית, אנו מבקשים לברך אותך על כניסתך לתפקיד יו"ר ועדת זכויות הילד ולאחל לך הצלחה רבה! כן אנו מברכים על קיומו של דיון חשוב זה מיד עם כניסתך לתפקיד, באשר מדובר בתחום בו מופרות באופן קשה ביותר זכויות האדם הבסיסיות ביותר של קטינים רבים.

האגודה פועלת להגנה על זכויותיהם של ילדים, תושבי ואזרחי ישראל, ירושלים המזרחית, ילדי השטחים וילדי פליטים ומבקשי מקלט, בעת חקירה, מעצר או מאסר. לצערנו, אנו נתקלים בהפרות קשות ושיטתיות של זכויות קטינים על ידי מערכת אכיפת החוק בישראל ובשטחים.

על אף שהוראות חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) תשל"א-1971, כמו גם פקודת מטא"ר "לעבודת המשטרה עם קטינים", מטילות הגבלות על דפוסי חקירת קטינים, אף אם הם חשודים בפלילים, ומעניקות להם הגנות שונות ומיוחדות, אנו נתקלים בהפרות בוטות ועקביות של הוראות החוק והפקודה.

אנו מבקשים להסב את תשומת לבך של הוועדה לתחומים שונים שבהם מופרות בשיטתיות זכויותיהם של קטינים בהליך הפלילי, כמפורט להלן:

1. **חקירת קטינים ומעצרים** - אנו עדים כעניין שבשגרה להתנהלות שאינה בהתאם להוראות החוק ופקודות המשטרה בעניין חקירות והחזקה במעצר של קטינים. בין השאר, אנו נחשפים באופן חוזר לתופעות הבאות: תחת זימון של הקטינים לחקירה באמצעות ההורים או האפוטרופוסים שלהם, הילדים נלקחים לחקירה מהבית או ישירות מביה"ס(!); חקירה שלא בנוכחות ההורה, לרבות מניעת כניסת ההורה לתחנת המשטרה ומניעת מפגש עם הילד עד תום החקירה; לקיחת טביעות אצבעות וצילומים מקטינים גם כאשר החוק אינו מתיר זאת; אי הזדהות ואי מתן הסברים על המעצר בניגוד להוראות החוק והפקודות; חקירתם של קטינים ערבים בשפה שאינה שפת אמם והחתמתם על מסמכים בעברית; החזקת קטינים בהמתנה לחקירה במשך שעות ארוכות; חקירת קטינים שלא על ידי חוקרי נוער; ועוד.

בנוסף, מדו"חות הסנגוריה הציבורית עולים נושאים נוספים הנוגעים לזכויותיהם של קטינים ובהם תנאי כליאה קשים ואיזוק; מעצרי בית ארוכים; מעצרים חינוכיים-הרתעתיים; מצוקה של מקום בהשמה חוץ ביתית; ועוד.

2. **מעצר קטינים במזרח ירושלים** – המדובר באזור שחל עליו הדין הישראלי. הוא נתון לעימותים וחיכוכים תמידיים בין התושבים לכוחות הביטחון, ובין התושבים הערבים לאלו היהודים. אנו מוצאים באזור זה לא רק מעצרים וחקירות רבות של קטינים, אלא אף הפרות רבות ושיטתיות של חוק הנוער והוראות המשטרה. על פי נתוני משטרת ישראל, למעלה מאלף ומאתיים קטינים פלסטינים תושבי ירושלים המזרחית נחקרו בחשד למעורבות בידי אבנים בשנת 2010. על פי חוק הנוער אמורים היו קטינים אלה ליהנות מהגנות מיוחדות במהלך עיכובם מעצרם, וחקירתם על ידי המשטרה. ואולם, בפועל, נמנעו מרבים מהם הזכויות המגיעות להם כקטינים במסגרת ההליך הפלילי. מתלונות הקטינים עולה, כי המשטרה אינה מיישמת את הוראות חוק הנוער בטיפול בחשודים קטינים בירושלים המזרחית. יתר על כן, נראה כי בפועל הפכו החריגים הקבועים בחוק לנורמה השולטת, וכתוצאה מכך לא נהנים הקטינים בירושלים המזרחית מההגנות שהחוק קובע.

בין השאר, סובלים הקטינים במזרח ירושלים מההפרות הבאות כדרך שגרה: עיכוב ומעצר לצרכי חקירה במקום זימון לחקירה כנדרש בחוק על כל הכרוך בכך; שימוש במעצר ככלי שיגרת לאיסוף מידע, הפחדה והרתעה בניגוד לחוק שמחייב כי המעצר ישמש כאמצעי אחרון בטיפול בקטינים; חקירה ללא נוכחות הורים כפי שהחוק מחייב, תוך שימוש בחריגים לכלל זה כדבר שבשגרה; מעצר בשעות הלילה ללא מתן אפשרות שינה לילדים, בניגוד לכללים וכן חקירה לאחר מספר שעות המתנה ללא שינה; כבילת קטינים לרבות במקום ציבורי; עיכוב ומעצר של קטינים שאינם ברי עונשין; חקירה ברכבי המשטרה בדרך לתחנות המשטרה; שימוש באלימות ובאיומים בחקירה; ועוד.

לדיווח מפורט בנושא זה באתר האגודה: <http://www.acri.org.il/he/?p=12186>; וגם - <http://www.acri.org.il/he/wp-content/uploads/2011/05/violations-youth-law.pdf>

3. **זכויות קטינים פלסטינים בהליכים פליליים בשטחים** – להבדיל מקטינים ישראליים החיים בתוך גבולות מדינת ישראל, וקטינים ישראליים החיים בשטחים, אשר נידונים בבתי המשפט האזרחיים של מדינת ישראל, ושעליהם חלים ההוראות והנהלים של החקיקה הפלילית הישראלית, קטינים פלסטיניים כפופים למשטר המשפטי הצבאי החל בשטחים הכבושים, והמתבטא בתחיקת הביטחון, ועומדים לדין בבתי המשפט הצבאיים. חרף שני התיקונים האחרונים של תחיקת הביטחון, שהשינויים העיקריים שהם עשו היו הקמת בית המשפט הצבאי לנוער והעלאת גיל הבררות של קטינים בשטחים והעמדתו על 18 שנים, עדיין, קיימים הבדלים משמעותיים ולא מוצדקים בין זכויות קטינים פלסטיניים המעוגנות בתחיקת הביטחון וזכויות קטינים ישראליים המעוגנות בחקיקה האזרחית הישראלית. תחיקת הביטחון אינה מעגנת זכויות בסיסיות והגנות מינימאליות שקטינים פלסטיניים, כמו קטינים ישראליים, זכאים להם מכוח המשפט הבינלאומי, דבר שיש לו השלכות מרחיקות לכת על זכויותיהם, שכלם, גופם ועיצוב אישיותם של קטינים פלסטיניים העומדים לדין בבתי המשפט הצבאיים.

ראשית, קיימים ההבדלים משמעותיים בין הדין הישראלי לזה הצבאי, בכל הקשור לזכויות קטינים בהליך הפלילי. בין השאר, קיימים הבדלים מאד משמעותיים וקיצוניים בנושאים

הבאים: הטלת עונש מאסר על קטין מתחת לגיל 14, משך הזמן ממועד ביצוע העבירה ועד להעמדת קטין לדין, תקופות המעצר של קטינים, מניעת מפגש עם עו"ד, הזכות לנוכחות הורה או קרוב בחקירת קטין חשוד, תיעוד חקירות קטינים חשודים ועוד.

אבל חשוב לציין, כי הפגיעה בזכויות קטינים פלסטיניים בבתי המשפט הצבאיים ובהליכים פליליים מקדמיים אינה נגמרת ברמת החקיקה הצבאית וההסדרים בה, אלא שהיא קיימת מעבר לזה - הן במישור היישום בפועל של אותה חקיקה והן במישור הפרקטיקות שהצבא משתמש בהן נגד קטינים החשודים בעבירות פליליות, החל משלב המעצר הראשוני, דרך החקירה ועד להבאה בפני שופט. מדי שנה נעצרים בשטחים כ-700 קטינים, חלקם בני 12. 70% מהקטינים מעידים כי עברו התעללות פיזית במהלך חקירתם. מדוח של DCI המבוסס על עדויות ילדים עולה, כי בין יולי לדצמבר 2010 100% מהקטינים שנעצרו נכפתו, 90% מהם היו מכוסים עיניים, 70% מהקטינים העידו כי קיבלו מכות ובעיטות, 55% התלוננו על איומים, ו- 50% התלוננו על הודאה כפויה כתוצאה משימוש החוקרים באמצעים לחץ והפחדה שונים במהלך חקירה.

לדיווח מפורט בנושא זה באתר האגודה: <http://www.acri.org.il/he/?p=16433>

4. ילדים פליטים וילדים בלתי מלווים - עצורים ב"סהרונים" בקציעות וב"מת"ן" בחדרה. החוק למניעת הסתננות מאפשר להחזיק ילדים עם הוריהם במעצר תקופה בת שלוש שנים, וזאת אף שאין כל כוונה לגרשם מישראל בעתיד הנראה לעין. ילדים בלתי מלווים (שנמצאים בישראל בגפם) מוחזקים משך חודשים במעצר עד למציאת מסגרות עבורם, וזאת בהעדר פתרונות ביניים אחרים.

לדיווח מפורט באתר האגודה: <http://www.acri.org.il/he/?p=18357>

5. ילדי מהגרי עבודה נעצרים עם אמהותיהם לצורך גירושם מישראל. המעצרים מאופיינים בדפוס חוזר ודורסני: הילדים ואימותיהם נעצרים בחופזה ובבהלה; אבותיהם של הילדים אינם מיודעים; ומופעל על האימהות העצורות לחץ לחתום על הסכמתן לעזוב את ישראל מיד.

לדיווח מפורט באתר האגודה: <http://www.acri.org.il/he/?p=18370>

חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) (תיקון מס' 14), התשס"ח-2008, נועד להתאים את הוראות החוק לאמנה הבין לאומית בדבר זכויות הילד ולחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. התפיסה העומדת בבסיס החוק היא זו המבקשת "להגן על זכויותיו של קטין כחשוד וכנאשם בביצוע עבירות, תוך התחשבות בכשריו המתפתחים, ובעקרון העל של טובת הקטין, כמו גם בשאיפה, העומדת בבסיסו של החוק, להחזיר נער עבריין למוטב באמצעות דרכי הטיפול והענישה המפורטות בו." (ראו בהצ"ח הנוער (שפיטה ענישה ודרכי טיפול) (תיקון 14) תשס"ו-2006, הצ"ח הממשלה 244, 12.6.06, עמ' 468).

לצערנו, אנו נתקלים בהפרות חוזרות ונשנות של הנורמות החוקיות שנקבעו לחקירת קטינים ולמעצרים, אשר נועדו להבטיח כי הטיפול בו לא יהיה כבעצור ונחקר בגיר אלא יותאם לצרכי המיוחדים. נורמות אלה אמורות להתוות את אופן הטיפול המחייב של המשטרה בקטינים.

לעמדתנו, גם אם ההבדלים שבין האוכלוסיות הנדונות רבים, מעמדם ואף החוק החל עליהם שונה - הרי שכאשר מדובר בילדים על כוחות אכיפת החוק לנהוג במשנה של זהירות, על מנת להבטיח כי זכויות הקטינים ישמרו במלואן. החוויה של חקירה, מעצר ומאסר הנה טראומטית, בעיקר כאשר מדובר בקטינים, ויש לעשות כל שנדרש כדי להימנע ממנה, וודאי שלא להחמיר עבור הילדים את הסיטואציה הקשה דיה.

בכבוד רב ובברכה,

דבי גילד-חיו, עו"ד
מקדמת מדיניות וחקיקה